

něly — ovšem nemá znamenat konzervaci dogmatického chápání vztahu materialismu a idealismu. Ładosz naopak velmi zásadně a přesvědčivě odsuzuje dogmatické chápání tohoto vztahu i zjednodušené pojetí boje proti idealismu. Naznačuje přitom nové momenty ve vývoji soudobé nemarkistické filosofie (zajímavý je např. jeho exkurs o novopozitivistickém materialismu), zmiňuje se o nových postojích marxistů k nemarkistickému myšlení i o nových jevech v soudobé marxistické filosofii vůbec; v tomto směru je třeba připomenout zvláště jeho stanovisko k diferenciaci uvnitř marxismu, které nás přehledně, byť ne nestranně a nesporně informuje o situaci v soudobé polské filosofii (Ładosz v marxistickém „scientismu“ a „humanismu“, jejichž oprávněnost jinak nepopírá, vidí jednak „tendenci k odtrhování materialismu od lidské historické činnosti“, jednak tendenci k „odvracení úvah o člověku od přírody“). Ładosz soudí, že přes všechny změny v marxistickém i nemarkistickém myšlení má konflikt materialismu s idealismem stále ve filosofii klíčový význam (nedocení toho považuje za druhou krajnost v procesu překonávání dogmatismu) a pokouší se specifikovat tento konflikt v rovině „ontologické“ a metodologické. Tohoto Ładoszova poetivého úsilí je si třeba vážít, nicméně se zdá, že jeho argumenty nejsou vždy zcela přesvědčivé, a to zejména tam, kde se pokouší definovat moderní idealismus — a konec konců i moderní marxistický materialismus. Zde např. vzniká dojem, že — zejména tam, kde je spor materialismu s idealismem interpretován v rovině metodologické — se tento rozpor redukuje na rozdíl objektivismu a subjektivismu. Všechny tyto slabosti však sotva lze připsat jen na osobní vrub autorův: jsou výrazem neujasněnosti v pojetí materialismu a idealismu, tzv. základní filosofické otázky apod., nejasností, které prostupují ať už reflektovaně nebo nereflektovaně celé soudobé marxistické myšlení.

Jiří Cetl

Andrzej Nowickij: Wykłady o krytyce religii w Polsce; Warszawa 1965, 160 str. — Spis předního polského badatele v oboru teorie a dějin náboženství a ateismu má charakter přehledový i koncepční zároveň: podává hutný, dobře učeněný nárys dějin kritiky náboženství v polském myšlení od renesance po současnost a zároveň nabízí jakousi předběžnou verzi programu příštího bádání na tomto poli, a to jak pokud jde o látku tak o metodologii. Výklad se soustřeďuje především na uzlové body polského antireligiózního myšlení. První ze čtyř částí spisu je věnována polské renesanční kritice náboženství, druhá část analyzuje ateismus polského myslitele XVIII. století Kazimierza Łyszczyńskiego. Třetí část — vzhledem k šíři a významu látky snad až příliš stručná — přehlíží kritiku náboženství v polském osvícenství, romantice i v revolučním demokratismu, který tu však přichází nejvíce zkrátka (je zastoupen prakticky jen Dembowským). Čtvrtá část spisu věnovaná posledním stoletím myšlenkového vývoje Polska, má rovněž převážně panoramatický charakter: sleduje kritiku náboženství v polském pozitivismu, novoromantice a v počátcích polského marxismu v údobí 1864–1917, dále — v období meziválečném — přinos volnomyšlenkářského hnutí i volných myslitelů mezi vědci, konečně pak informuje o situaci a práci polského ateismu a religionistiky v posledních dvaceti letech. — O spise jako celku lze říci, že v něm autorovi na mnoha místech se vskutku podařilo postihnout specificky polský přínos kritice a překonání náboženství (což je pro Nowického programovým úkolem příštích syntetických dějin polského ateismu); zdařilo se to ovšem zejména tam, kde je polský vývoj zařazován do širšího evropského kontextu, totiž právě tam, kde se Nowickij — autor četných prací z obecných dějin antireligiózního myšlení — opírá o vlastní monografický výzkum (viz jeho studium italského renesančního myšlení, zejména spis Centralne kategorie filozofii Giordana Bruna, 1962 aj.). Přes nerovnoměrnost zpracování podává spis dobrý přehled polské antireligiózní myšlenky a může v jistém smyslu uvádět i do dějin polského filosofického a sociálně politického myšlení, ba i do polské kulturní historie vůbec. Svým záměrem, tématem i svými metodologickými principy a požadavky (přehledně formulovanými na str. 6–10) nás však poučuje i o stavu soudobé polské marxistické religionistiky: je svědectvím její silné a fundované orientace historické a historiografické, jež československé práci na tomto poli prozatím chybí.

Jiří Cetl

Romano Guardini: Die Macht — Versuch einer Wegweisung; Werkbund-Verlag Würzburg, 1960, 115 str. — Již v pátém vydání vychází tato studie R. Guardiniho, která rozvíjí myšlenky starší jeho práce Konec novověku (Das Ende der Neuzeit, 7. vyd. Würzburg 1956). V pěti kapitolách své studie (Podstata moci, Teologický pojem moci, Rozšíření moci, Nový obraz světa a člověka, Možnosti jednání) vychází autor ze své filosofie epochy, obsahující pokus o filosofickou formulaci specifické povahy naší doby právě na podkladě myšlenky

o konci novověku. Do této souvislosti zařazuje i problém moci. Jestliže se novověk podle Guardiniho vyznačoval především rozvinutím moci člověka nad přírodou, pak současná epocha vyniká paradoxy lidské existence, zproblematičtřením moci člověka, skeptickým vztahem k představám o růstu moci člověka, chápaná jako bezprostřední narůstání prvků pokroku v jeho vývoji. Problematiku moci člověka, její velikosti i zneužitelnosti spojuje Guardini s metafyzickými problémy na bázi katolického myšlení: aktivní činnost člověka se pohybuje v univerzálním plánu světa jako smysluplná činnost teprve v kontaktu s náboženskými duchovními hodnotami. Lidská existence může vyjít ze stavu ohrožení soudobou civilizací pouze tak, že si člověk opět najde čas na meditaci, položí si otázku o podstatě věcí, o Bohu jako posledním pevném bodu naší existence. V práci Guardiniho, která si právem klade problém novosti situací dnešního člověka, postrádáme hlubší spojitost s rozvinutým společenskovědním poznáním.

Lubomír Nový

Gaston Berger: L'homme moderne et son éducation; Presses universitaires de France, Paris 1962, 368 str. — Gaston Berger (1896—1960) patřil k vůdčím osobnostem francouzské filosofie svou mnohostrannou činností filosofickou v Aix-en-Provence i v Paříži, stejně jako v USA, organizátorskou prací v centrálních filosofických institucích, na vedoucích místech francouzského školství, na čele Mezinárodního střediska prospektivity (Centre International de Prospective) nebo časopisu „Prospective“. Pětí jeho přátel a žáků vydalo univerzitní nakladatelství první posmrtný soubor Bergerových studií a projevů, rozptýlených po mnoha časopisech a sbornících, spojených v tomto svazku problematikou člověka a jeho výchovy (druhý soubor má být soustředěn na problematiku času). Vydavatelé sborníku se snažili seskupit Bergerovy stati do čtyř tematických celků (I. Učitelé, přátelé, II. Psychologie a výchova, III. Lidské dobrodružství, IV. Hodnoty a transcendance), v nichž se v různých souvislostech uplatňuje základní myšlenka Bergerovy filosofie — problematika poznání a jednání, idea angažovanosti filosofie. Najdeme tu Bergerovy úsudky o významných francouzských filosofech (Descartes, Blondel, Brunschvicg, Le Senne), o úloze výchovy, vzdělání i politiky v epoše technické revoluce a moderní průmyslové společnosti, zamýšlení nad společenskou úlohou filosofie, nad problematikou aktivity člověka a jeho vztahu ke společnosti, nad problémy svobody, hodnot, existence (celkem 38 statí). Nesporně zajímavou publikaci doplnil E. Morot-Sir biografickým úvodem a G. Varet podrobnou bibliografií.

Lubomír Nový

Studies in Recent Philosophy, Tulane Studies in Philosophy, vol. XII, Tulane University, New Orleans 1963, p. 151. — Stati sborníku o současné filosofii jsou věnovány převážně filosofii americké, a to zejména názorům dvou myslitelů, od jejichž narození uplynulo v roce 1963 sto let — G. H. Meada a G. Santayany. A. J. Reck podává ve svém článku (5—51) nástin celého díla G. H. Meada (1863—1931), tohoto žáka Deweyova a představitele naturalistické školy pragmatismu, a chce jeho místo uvnitř toho proudu vyjádřit termínem „konstruktivní pragmatismus“; H. N. Lee píše o jeho učení o minulosti (52—75); J. K. Feibleman se ve stati Aktivita jako zdroj poznání v americkém pragmatismu (91—105) zabývá vedle Peirce, Jamese a Deweye i Meadem. Oba příspěvky o filosofii „kritického realisty“ G. Santayany (1863 až 1952) mají užší zaměření: L. N. Roberts tu vystupuje na obranu Santayanovy teorie výrazu (84—90) a C. H. Hamburg srovnává Santayanovo pojetí symbolických forem s pojetím Cassirerovým (76—83). Poslední stať sborníku se pak plně obrací k problematice evropské a chce podat Stručný úvod do filosofie Martina Heideggera (106—151); E. G. Ballard tu učuje předchůdce M. Heideggera i jeho poměr k Husserlovi, probírá heideggerovské In-der-Welt-sein a jeho hlavní kategorie, vysvětluje koncepci nevlastní a vlastní existence, snaží se postihnout Heideggerovo pojetí vědy a konečně i jeho místo ve filosofickém vývoji. Svým tematickým zaměřením může být sborník jako celek považován za jakési malé zrcadlo snah a zájmů americké realismu filosofie: jejího úsilí vyrovnat se s tradicí pragmatismu, využít dědictví kritického realismu a pochopit principy evropské filosofie existence.

Jiří Cetl